

ŽIVENA, SPOLOK SLOVENSKÝCH ŽIEN – ORGANIZÁCIA SPOLKU DO ROKU 1918

Ivana ŠKULECOVÁ

Úvod

Príspevok Živena, spolok slovenských žien – organizácia spolku do roku 1918 podáva obraz organizácie prvého ženského celonárodného spolku od jeho vzniku roku 1869 do roku 1918. Analyzuje jednotlivé body spolkových stanov, rozoberajúce názov spolku, jeho ciele finančné otázky, členstvo, práva a povinnosti členov, prácu riadiacich funkcionárov a orgánov spolku, spolkovú pečať a podmienky prípadného rozpustenia spolku. S pomocou informácií zo zápisníc valných zhromaždení a výborových zasadnutí, korešpondencie, záznamov o platení členských príspevkov, prihláškach, finančných daroch a účtoch nachádzajúcich sa v Slovenskom národnom archíve v Bratislave – Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951, fragmentu spolkových stanov uloženom v Slovenskej národnej knižnici – Archíve literatúry a umenia v Martine a dobovej tlače približuje ich realizáciu v praktickom živote spolku.

Problematika Živeny, spolku slovenských žien bola doteraz rozpracovaná v prácach Štefany Votrubovej *Živena jej osudy a práca* (Turčiansky Sv. Martin, 1931) a Jarmily Tkadlečkovej-Vantuchovej *Živena – spolok slovenských žien* (Bratislava, 1969). Obe monografie podávajú prehľad činnosti spolku, pričom sa nezameriavajú len na obdobie do roku 1918. Počiatkom činnosti spolku sa venuje práca Ruda Brtáňa, z ktorej fragmentov Anna Ondrejková zostavila pre potreby Okresnej knižnice G. Fejérpataky-Belopotockého v Liptovskom Mikuláši útlu knihu *Živena. Vznik ženského spolku (fragmenty)* (Liptovský Mikuláš, 1992).

Činnosti Živeny sú venované aj zborníky vydané pri jubileu jej založenia, a to *Zborník z osláv 125. výročia Živeny spolku slovenských žien* (Martin, 1995), ktorého zostavovateľkou je Viera Sedláková a *Pamätnica Živeny* (Martin, 1996), jej zostavovateľkou je Viera Mikulášová-Škrídlová.

Zámerom príspevku je rozšíriť doterajšie poznatky o činnosti a najmä organizačnom usporiadaní spolku na základe uvedených dostupných archívnych prameňov a dobovej tlače.

Organizácia spolku Živena

Spolok Živena bol prvou celonárodnou organizáciou združujúcou slovenské ženy. Hlavným cieľom spolku malo byť vzdelávanie slovenských žien a dievčat v národnom duchu. Založený bol 4. augusta 1869 v Turčianskom Sv. Martine.

Organizačné otázky spolku boli určené stanovami, zostavenými roku 1869 advokátom Ambrom Pietrom a potvrdenými 18. mája 1870 pod číslom 10. 178 ministrom kultu a osvety Jozefom Eötvösom. Následne spolok obdržal aj prípis od škôldozorca oravsko-turčianskeho okresu Jozefa Mennyeyho.¹ Stanovy pozostávali z deviatich paragrafov.

Obsahom §1 bol názov a sídlo spolku. Podľa neho mal ženský spolok pri oficiálnych príležitostiach používať názov „*Živena*“, *dobročinný spolok slovenských žien* a jeho sídlom mal byť Turčiansky Sv. Martin.² Slovo dobročinný použité v názve spolku sa malo vzťahovať najmä na podporu slovenských žien a dievčat zo sociálne slabších rodín v ich štúdiách na školách, ktoré plánoval spolok v budúcnosti založiť. Mesto Martin malo byť pôvodne len centrárou a po celom Slovensku mali postupne vznikať spolkové pobočky. Tento zámer sa do roku 1918 nepodarilo zrealizovať. Martin bol po celé sledované obdobie sídlom spolku a miestom konania jeho spolkových valných zhromaždení. Pôvodný názov spolku bol po úprave stanov roku 1883 čiastočne pozmenený na „*Živena*,“ *vzdelávateľný a dobročinný spolok slovenských žien*.³ Členovia spolku používali v oficiálnej korešpondencii aj skrátený názov „*Živena*“, *spolok slovenských žien* [uvedený v záhlaví úradných tlačív spolku – pozn. I. Š.] a v súkromnej korešpondencii uvádzali len slovo „*Živena*“ písané vždy s úvodzovkami.

Cieľ spolku bol obsahom § 2. Zároveň táto časť obsahovala upozornenie, že spolok sa vo svojej činnosti bude vyhýbať konfesijným a politickým otázkam.⁴ Tvrdenie malo zdôrazniť myšlienku, že spolok bol určený všetkým príslušníkom a priaznivcom slovenského národa bez ohľadu na ich politickú alebo náboženskú príslušnosť .

Obsahom § 3 boli finančné záležitosti spolku. Spolok mal pri uskutočňovaní svojich cieľov využívať pravidelné finančné členské príspevky, ktorých výška závisela od postavenia člena v spolku, a to v zmysle, či bol zakladateľom prvej, druhej triedy, alebo len jednoročným

¹ Slovenský národný archív (SNA) v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny, Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2 (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a zasadnutí výboru. *Zápisnica prvého výborového zasadnutia „Živeny“, odbývaného dňa 12. júna 1870.*

² Slovenská národná knižnica – Archív literatúry a umenia (SNK – ALU) v Martine. Sign. PM 15 2570. *Stanovy Živeny.*

³ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 1. Stanovy Ústredia a miestnych odborov okresu. *Stanovy „Živeny“, vzdelávateľného a dobročinného spolku slovenských žien.*

⁴ SNK – ALU v Martine. Sign. PM 15 2570. *Stanovy Živeny.*

členom. Členský príspevok bolo možné splatiť vcelku alebo po častiach, a to v časovom rozpätí až desiatich rokov.⁵ Napriek týmto výhodám mal spolok s platbou členských príspevkov problémy, na čo poukazuje zachovaná spolková korešpondencia.⁶ Činnosť spolku bola závislá od množstva členských príspevkov, a tým aj od množstva členov, ktorých počet sa spolok snažil zvýšiť aj prostredníctvom výziev k prítomným členom na valných zhromaždeniach.⁷ V prvých rokoch svojej činnosti sa teda Živena snažila najmä o získanie nových členov, a tým aj finančných príspevkov. Táto informácia bola uvedená aj v spolkovej správe, prednesenej na valnom zhromaždení Živeny 2. augusta 1871, podľa ktorej „*činnosť spolku sa obmedzovala takmer výlučne na zbieranie spolkového kapitálu*“. Podľa správy mal spolok v uvedenom roku už 230 členov.⁸ Ešte rok predtým, na výborovom zasadnutí 20. novembra 1870, sa spolok z dôvodu informovania verejnosti o činnosti a cieľoch spolku a hlavne z dôvodu snahy získať nových členov rozhodol dať vytlačiť 1000 vyzvaní a rozposlať ich po celom Slovensku.⁹

⁵ Zakladatelia I. triedy platili 50 zlatých, zakladatelia II. triedy 6 zlatých, potom po 3 alebo 6 zlatých. Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“ 1870 – 1951, č. kart. 19, č. inv. j. 107. *Príspevky členov Živeny*. Výška členských príspevkov. Informáciu, že 6 zlatých platili po desať rokov, alebo 50 zlatých odrazu u zakladajúcich členov (riadni členovia platili ročne 3 zlaté a 1 zlatý jednorozroční členovia) uvádza aj Jarmila Tkadlečková-Vantuchová. Podobne aj informácie o rozhodnutí Živeny usporiadať tanečnú zábavu roku 1871 a informuje tiež o pokuse akcie predaja žrebov. Bližšie TKADLEČKOVÁ-VANTUCHOVÁ, Jarmila: *Živena – spolok slovenských žien*. Bratislava : Epoque, 1969, s. 28. Konkrétne sumy členských splátok za jednotlivé roky a príspevky jednotlivých členov sú uvedené v SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“ 1870 - 1951, č. kart. 19, č. inv. j. 107. *Príjem obnášok od I/I 1896 do I/I 1896; Príspevky členov Živeny*. Napríklad v prvom polroku 1896 získal spolok v členských splátkach 893 zlatých a 6 grajciarov.

⁶ Ukážkou tejto skutočnosti bol napríklad list adresovaný spolkom G. Zechenterovi s dátumom 5. jún 1895. Podľa informácií v liste menovaný, prihlásený do Živeny roku 1872, dlhoval spolku v členských príspevkoch 27 zlatých. Spolok sa prostredníctvom listu chcel informovať, či sa Zechenter zaväzuje platiť, alebo má byť vymazaný z členstva. Zároveň bolo v liste uvedené odôvodnenie príčiny vymáhania poplatkov spolkových členov: „*Poslednie valné zhromaždenie Živeny*“ naložilo správe, aby predovšetkým inkasovala zaostané členovské poplatky, vôbec, aby postarala sa všemožne o peňažné pozdvihnutie spolku, lebo bez tohoto nie mu je možno plniť vytknutý účel.“ Zároveň bol adresát listu požiadaný o zotrvanie v členstve: „*Je to na vašej vôli, však o zaujatosť prosíme, lebo istá je vec, že „Živena“ len tak môže stať sa skutočne užitočným spolkom, keď bude mať väčší kapitál, s ktorým môžu sa previesť veci do úmyslu postavené, pre celý národ užitočné*“. SNK – ALU v Martine. Fond Živena. Sign. 24 G 15. *List Živeny Zechenterovi G. z dňa 5. júna 1895*.

⁷ Na valnom zhromaždení 2. augusta 1871 pokladnička vyzvala členov spolku, aby každý z nich získal do Živeny aspoň jednu ďalšiu osobu. SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2 (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Zápisnica valného zhromaždenia Živeny, odbývaného dňa 2. augusta 1871*.

⁸ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. 1869 – 1894. Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Zápisnica druhého valného zhromaždenia „Živeny“, odbývaného v budove ev. gymnasia Turč. Sv. Martinského dňa 2. augusta 1871*. Správu o zhromaždení uverejnil aj časopis *Orol. Časopis pre zábavu a poučenie*. Bližšie PIETOR, Ambróz V.: *Zápisnica druhého valného zhromaždenia „Živeny“, odbývaného v budove ev. gymnasia Turč. Sv. Martinského dňa 2. augusta 1871. Orol. Časopis pre zábavu a poučenie, 1, 1871, č. 8, s. 252-253*.

⁹ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a zasadnutí výboru. *Zápisnica prvého riadneho výborového zasadnutia „Živeny“ odo dňa 20. novembra 1870 v byte pani predsedníčky*.

Okrem členských príspevkov získaval spolok financie prostredníctvom usporadúvania spoločenských akcií, najmä tzv. besedníc (kultúrne posedenia s literárno-dramatickým programom), večierkov a prednášok.¹⁰ Osobitným spôsobom získavania finančných prostriedkov boli finančné dary.¹¹ Tie boli v spolkových príjmoch uvedené v osobitnej rubrike s názvom „obete“.¹² U národných dejateľov bolo zvykom dávať ako dar finančný obnos vyzbieraný na vlastnej svadbe. Tento zvyk sa neuplatňoval len pri spolku Živena, ale napríklad aj pri Matici slovenskej.¹³ Členovia spolku dávali osobitné finančné dary aj pri konaní večierkov.¹⁴

¹⁰ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“ 1870 – 1918, č. kart. 19, č. inv. j. 107. SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Účty, účt. korešpondencia, poplatky za kult. akcie, vydávanie Letopisu Živeny a liter. príspevky 1873 – 1918, č. kart. 65, č. inv. j. 253. Účty, účtovná korešpondencia, platby za kultúrne akcie, vydávanie Letopisu Živeny a literárne príspevky, hud. škola etc. 1873 – 1919.

¹¹ Napríklad roku 1882 venovala spolku Cilka Štúrová 100 zlatých, ktoré určila na vydavateľskú činnosť. Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Zápisnica valného zhromaždenia odbývaného dňa 6. augusta 1882*. Roku 1884 venovala spolku 100 zlatých Elena Maróthy-Šoltéssová. SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny, Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Účty za rok 1884*. Spolku poručila peniaze aj Jozefína Sablaková. Bližšie VOTRUBOVÁ, Štefana: *Živena, jej osudy a práca*. Turčiansky Sv. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1931, s. 25. Roku 1896 sa v správe o pokladnici spolku uvádza 50 zlatých poručených spolku po zosnulom S. Lopušnom. SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy (1895 – 1921), č. kart. 1, inv. č. j. 3. Zápisnice valných zhromaždení a ústredného výboru. *Správa o pokladnici za rok 1896*. Darov bolo viac a pre spolok mali veľký význam. Zaujímavý je list adresovaný roku 1886 tajomníkovi Živeny slovenským akademickým spolkom *Tatran* vo Viedni. Ten na svojej 3. valnej porade usporiadanej 22. októbra 1886 prijal uznesenie, na základe ktorého mali v prípade zániku spolku jeho získané financie pripadnúť spolku *Devan* v Prahe, a ak by sa rozpadol aj ten, peniaze *Tatranu* mal dostať spolok Živena. Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Spisový materiál, č. kart. 21, inv. č. j. 130. Korešpondencia Živeny 1886. *Korešpondencia s Ladislavom Šujanským, podpredsedom spolku Tatran vo Viedni v predisponovaní majetku spolku do vlastníctva Živeny zo dňa 30. októbra 1886*. Aj keď k opisovanej akcii nakoniec nedošlo, list je ukázkou nielen spôsobu možnosti získavania financií, ale zároveň aj príkladom stykov Živeny s inými spolkami, a najmä ukázkou jej postavenia medzi spolkami.

¹² Napríklad v prvom polroku 1896 získal spolok v „obetiach“ 70 zlatých a 75 grajciarov. Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“, č. kart. 19, č. inv. j. 1870 – 1918. *Príjem obnášok od I/I 1896 do I/7 1896*. Spolku darovali finančný obnos aj iné spolky a zoskupenia. Napríklad „Beseda“ v Turčianskom Sv. Martine prispela sumou 31 zlatých, spoločnosť v Sučanoch 1 zlatým a 25 grajciarmi (poradové číslo 343). Bližšie Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“, č. kart. 19, č. inv. j. 1870 – 1918. *Príspevky členov Živeny*.

¹³ Na spolok Živena prispeli finančným darom z vlastnej svadby napríklad Matúš Dula sumou 10 zlatých (v zozname s názvom *Príspevky členov Živeny* je záznam s jeho menom *Zo svadby Matúša Dulu* uvedený pod poradovým číslom 472, ďalej K. Ruppeldt sumou 3 zlaté (poradové číslo 493 *Zo svadby K. Ruppeldt*), Emil Černý 15 zlatých a 10 grajciarov (poradové číslo 496 *Zo svadby Emila Černý*), Ambro Pietor 15 zlatých a 10 grajciarov (poradové číslo 505, *Zo svadby p. Ambra Pietra*). Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Platenie členských príspevkov, prihlášky a finančné obete na „Živenu“, č. kart. 19, č. inv. j. 1870 – 1918. *Príspevky členov Živeny*.

¹⁴ Medzi pravidelných finančných prispievateľov na večierky a besednice patrila napríklad Terézia Vansová. Okrem nej prispievali na besedy a večierky napríklad Augusta Reháková, Pavel Mudroň, Drahotína Kardošová, Oľga Milcová, M. Ivanková, Vladimír Mudroň, Mária Daxnerová, Agnesa Cochiusová, Elena Hodžová. Išlo o sumy v rozmedzí približne 1 až 3 zlaté a v účtoch besied sa uvádzali aj ako *milodary*. Bližšie SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1918. Účty, účt. korešpondencia, poplatky za

Otázkam členstva, jeho rozdelenia, práv a povinností sa venoval § 4. Na jeho základe sa členom Živeny mohli stať „každá bezúhonná ženská alebo mužský bez rozdielu náboženstva, ktorý sa zaviazal zložiť členový plat k napomôženiu vytknutého účelu“.¹⁵ Členmi mohli byť aj organizácie. Tento fakt nie je uvedený v 4. bode stanov, ale vyplýva z informácie v § 5, v ktorom je uvedené, že „družstvá alebo spolky z okolia vykonávajú práva tie“, t. j. právo zúčastňovať sa volieb do valného zhromaždenia „kroz svojich zástupcov“. Členovia spolku mali byť štvoraki, a to „zakladatelia (zakladatelia prvej triedy a zakladatelia druhej triedy), riadni členovia, jednoroční členovia a čestní členovia“.¹⁶ Jednotlivé skupiny členov spolku sa od seba odlišovali finančnou čiastkou, ktorú museli zaplatiť [výnimkou boli čestní členovia špeciálne menovaní za zásluhy] a dĺžkou účasti v spolku. Napríklad rozdiel medzi zakladateľmi prvej a druhej triedy bol práve vo finančnej čiastke, ktorú museli spolku uhradiť – u prvej skupiny bola vyššia. Jednoroční členovia sa povinne nezaväzovali k dlhšej účasti v spolku. Počas existencie spolku Živena do roku 1918 bolo za zakladajúcich členov prihlásených spolu 398 osôb, za riadnych členov 102 a za ročných členov 37 osôb.¹⁷

Práva členov boli bližšie rozobraté v § 5 spolkových stanov. Na základe tohto paragrafu mali na valných zhromaždeniach aktívne volebné právo len zakladajúci členovia spolku.

Najdôležitejšími otázkami z hľadiska organizácie spolku Živena sa zaoberal § 6. V ňom boli uvedené jednotlivé povinnosti funkcionárov spolku. Na činnosti sa mali bezprostredne podieľať spolkový predseda, dvaja podpredsedovia [volení na tri roky], 30-členný výbor [volený na jeden rok], pokladník, účtovník a tajomník [podobne ako predseda a podpredsedovia volení na tri roky].¹⁸ Do roku 1918 mal výbor len dve predsedníčky. Od jeho vzniku roku 1869 manželku martinského advokáta Ambra Pivku, Annu Pivkovú a po jej odsťahovaní na Oravu od roku 1894 spisovateľku Elenu Maróthy-Šoltésovú. Podpredsedníčkami spolku boli Jozefína Sablaková (1870 – 1883) a Žofia Nováková (1870 – 1884), Elena Maróthy-Šoltésová (1883 – 1894), Augusta Reháková (od 1894), Terézia Vansová (od 1894), Vincencia Stodolová (od 1899), Margita Pauliny-Tóthová (od 1909).¹⁹

kult. akcie, vydávanie Letopisu Živeny a liter. príspevky 1873 – 1918, č. kart. 65, č. inv. j. 253. Účty, účtovná korešpondencia, platby za konkrétne akcie, vydávanie Letopisu Živeny a literárne príspevky, hudobná škola etc. 1873 – 1919.

¹⁵ SNK – ALU v Martine. Sign. PM 15 2570. *Stanovy Živeny*.

¹⁶ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

¹⁷ VOTRUBOVÁ, Štefana: *Živena, jej osudy a práca*. Turčiansky Sv. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1931, s. 291.

¹⁸ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

¹⁹ ĎURIŠKA, Zdenko: Funkcionárky Živeny. In: *Zborník z osláv 125. výročia Živeny spolku slovenských žien v Martine*. Zost. Viera Sedláková. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1995, s. 57-67.

Podľa návrhu stanov predseda mal funkciu riaditeľa spolku. V jeho kompetenciách bolo: kontrolovanie činností ďalších ústredných predstaviteľov, reprezentovanie a zastupovanie spolku v úradných veciach, prijímanie a podpisovanie jednotlivých spolkových a úradných dokumentov [zápisnice z valných a výborových zhromaždení mali spolu s ním podpisovať aj dvaja vybraní členovia výboru a tajomník], ktoré mal spolu so spolkovou pečaťou držať v osobnej úschove a v prípade potreby ich predložiť spolkovému výboru. Medzi ďalšie povinnosti predsedu patrilo prijímanie finančných zásielok [okrem členských príspevkov, ktoré mal na starosti pokladník] a ich odovzdanie do úschovy pokladníkovi, ďalej vykonávanie finančných prevodov objednávok do sumy 100 zlatých zvolávanie výborových a valných zhromaždení, a to v trojtýždňovom predstihu prostredníctvom tlače.²⁰ Pozvánky na valné zhromaždenia a dôležité informácie ohľadom spolkovej činnosti boli uverejňované v *Národných novinách*, v rubrikách *Chýrnik* (tu boli spolkové správy uverejňované medzi inými správami z rozličných častí Uhorska ako prvé, s jasným grafickým zvýraznením začiatkovej časti názvu spolku „Živena“) a *Spolkové správy* (v rubrike uverejňovali svoje správy aj ďalšie novovznikajúce spolky). Okrem týchto úloh mal predseda vo svojej funkcii povinnosť osobne riešiť neodkladné záležitosti spolku. Prípadné zmeny musel prerokovať spoločne s celým spolkovým výborom. Predsedovi pri výkone funkcie pomáhali a v čase nepredvídaných okolností ho zastupovali dvaja podpredsedovia.

Povinnosťou spolkového výboru bolo bezprostredne sa podieľať na výkone činnosti spolku, potrebnej na zabezpečenie cieľov, ktorý si spolok určil a pripravovať a predkladať návrhy valnému zhromaždeniu. Členovia spolkového výboru sa okrem spoločných stretnutí s ostatnými členmi spolku na valných zhromaždeniach osobitne stretávali na výborových zasadnutiach. Ich úlohou na zhromaždeniach malo byť zaobranie sa otázkou spolkového majetku, uzatváranie zmlúv po ich schválení valným zhromaždením a tajným hlasovaním voliť učiteľov a správcov ústavov a škôl spolku.²¹ Uvedená úloha nebola v praxi nikdy riešená, pretože hlavný zámer spolku, a to zriadenie školy, sa do roku 1918 nepodarilo zrealizovať. Jedinou výnimkou, kedy sa výbor aspoň okrajovo mohol zaoberať otázkou voľby učiteľky, bol rok 1880. Vtedy bol v *Národných novinách* vypísaný konkurz na miesto učiteľky predpokladanej školy.²² O svojich rozhodnutiach mal výbor povinnosť podávať

²⁰ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

²¹ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

²² SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Zápisnica výborového zasadnutia usporiadaného dňa 4. júla 1880.*

predsedníctvu správy. Stretnutia výboru na základe stanov sa mali konať tri až štyrikrát do roka.²³ Uvedený bod stanov, podobne ako voľba učiteľov, nebol v praxi realizovaný. Podľa dátumov uvedených v zápisniciach výboru a v zápisniciach valných zhromaždení sa stretnutia výboru konali dva alebo jedenkrát ročne, a to v máji, júni, júli alebo v auguste – tesne pred valným zhromaždením a v zime v novembri, decembri alebo januári. Dvakrát v roku (v lete aj v zime) sa výborové zasadnutie konalo v rokoch 1870 – 1872, 1880, 1895, 1899 a 1912. V ostatných rokoch len raz.²⁴ O výsledkoch hlasovaní, konaných na výborových zasadnutiach, mala rozhodovať väčšina prítomných členov. Osobné otázky mali byť riešené formou tajného hlasovania. Návrhy mohli byť na zasadnutiach výboru predkladané buď priamo, alebo písomne jeden deň pred konaním zasadnutia. Písomné návrhy mali byť na zasadnutí následne prečítané. Stanovy ďalej určovali, že v prípade potreby sa mali konať aj mimoriadne výborové zasadnutia. Zápisnica každého výborového zasadnutia mala byť podpísaná predsedom, tajomníkom a dvomi prítomnými členmi výboru. Stanovy riešili aj otázku prípadných nezhôd vzniknutých medzi členmi spolku. Členské spory mal v prvom rade riešiť predseda a iba pri neúspešnom výsledku riešenia sporu mal následne rozoberanú záležitosť členov prevziať „*zmierovací súd*“, ktorý mal byť zvolený k danému prípadu.²⁵ K takémuto prípadu však v praxi nedošlo.

Povinnosťami spolkových úradníkov venujúcich sa finančným záležitostiam spolku, pokladníkovi a účtovníkovi, sa zaoberal § 6 spolkových stanov. Povinnosťou pokladníka bolo zodpovedať za spolkové financie, uschovávať ich, predkladať účty výborovému zasadnutiu, na konci každého kalendárneho roka vypracovať výkaz účtov, predkladať ho výborovému zasadnutiu a na požiadanie výborom vyslaného poverenictva otvoriť pokladnicu. [Kľúče od nej vlastnil okrem pokladníka predseda a účtovník]. Povinnosťou účtovníka bolo viesť účtovný denník. Vo funkcii pokladníčky sa vystriedali Karolína Kunajová (1869 – 1870), Anna Mudroňová (1870 – 1894), Anna Halašová (1894 – 1919), vo funkcii účtovníčky v sledovanom období Hermína Kohútová a Mária Straková.²⁶

§ 6 sa zaoberal aj povinnosťami tajomníka, ktorého úlohou bolo podľa stanov viesť zápisnice valných a výborových zhromaždení, starať sa o realizáciu spolkových uznesení, ďalej

²³ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

²⁴ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny. Úradné knihy, č. kart. 1, č. inv. j. 2. (1869 – 1894). Zápisnice valných zhromaždení a zasadnutí výboru (1895 – 1921), č. kart. 1, č. inv. j. 3. Zápisnice valných zhromaždení a ústredného výboru.

²⁵ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“ spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

²⁶ ĎURIŠKA, Zdenko: Funkcionárky Živeny. In: *Zborník z osláv 125. výročia Živeny spolku slovenských žien v Martine*. Zost. Viera Sedláková. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1995, s. 57-67.

uschovávať dôležité písomnosti prevzaté od predsedu a výborového zhromaždenia, časopiseckou formou podávať správy o uzneseniach výboru a valných zhromaždení. V roku 1869 bol vo funkcii spolkového zapisovateľa Jozef Nedobry, tajomníkmi boli Ambro Pietor (1870 – 1894), Svetozár Hurban Vajanský (1894 – 1916) a od roku 1916 Elza Vančová.²⁷ Ambro Pietor a Svetozár Hurban Vajanský mali v spolku výrazný vplyv. Pietor bol iniciátorom jeho založenia²⁸ a autorom návrhu spolkových stanov.²⁹

O všetkých záležitostiach spolku malo rozhodovať valné zhromaždenie. Úlohy zhromaždenia určoval § 7. Členmi valného zhromaždenia boli všetci členovia spolku. Medzi základné povinnosti valného zhromaždenia patrila voľba hlavných funkcionárov, priebežné určovanie smeru ďalšieho účinkovania spolku a preskúmanie účtov, predkladaných pokladníkom. V prípade potreby zmeny stanov malo byť toto rozhodnutie vykonané len so súhlasom väčšiny členov zhromaždenia. Valné zhromaždenie malo byť zvolávané cestou časopisu a čas jeho konania mal byť určený na predchádzajúcom valnom zhromaždení.³⁰ Čo sa týka uznesení vykonávaných na valných zhromaždeniach, k ich právoplatnosti mala byť podľa stanov potrebná účasť aspoň 30 spolkových členov. V prípade neúčasti požadovaného počtu sa malo stretnutie odročiť o štrnásť dní neskôr. Voľba členov výboru mala byť realizovaná verejne podľa návrhu výboru alebo tajne, a to na žiadosť aspoň dvadsiatich členov zhromaždenia. V prípade neprijatia funkcie novozvoleným členom mal jeho miesto prebrať nasledujúci kandidát s najvyšším počtom získaných hlasov. Členmi výboru sa mohli stať len zakladatelia, pokladníkom, účtovníkom a tajomníkom každý člen spolku. Rozhodnutia valných zhromaždení zaväzovali aj neprítomných členov. Za hodnovernosť zápisníc za valných zhromaždení zodpovedali okrem predsedu vždy ešte dvaja prítomní členovia výboru, ktorých si vybral predseda na konci zasadnutia. Valné zhromaždenia sa mali konať raz ročne.³¹ Ani toto pravidlo, podobne ako pri zasadnutiach výboru, nebolo z objektívnych príčin dodržiavané. Napríklad roku 1873 sa valné zhromaždenie nekonalo z dôvodu cholerovej

²⁷ ĐURIŠKA, Zdenko: Funkcionárky Živeny. In: *Zborník z osláv 125. výročia Živeny spolku slovenských žien v Martine*. Zost. Viera Sedláková. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1995, s. 57-67.

²⁸ PIETOR, Ambro: Spolok slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 44, s. 2.

²⁹ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

³⁰ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2. Zmena v usporiadaní valného zhromaždenia nastala napríklad roku 1914, kedy vedenie spolku v dôsledku vypuknutia prvej svetovej vojny odvolalo konanie valného zhromaždenia na neurčito. Bližšie Oznámenie. *Národné noviny*, 45, 1914, č. 87, s. 1.

³¹ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

epidémie³² a v rokoch 1875 – 1878 sa valné zhromaždenia nekonali z dôvodu oslabenia činnosti spolku spôsobenej vonkajšími spoločenskými okolnosťami. Po opätovnom rozbehnutí činnosti začal však spolok preberať aj niektoré úlohy zatvorenej Matice slovenskej a valné zhromaždenia sa stali náhradou martinských augustových slávností.

Spolok Živena vlastnil pečať s názvom „Živena“, *spolok slovenských žien* [bez slov z názvu *vzdelávací a dobročinný*]. O pečati pojednával § 8 spolkových stanov, ale otázkou jej vyhotovenia sa členovia výboru zaoberali až dva roky po vzniku spolku na výborovom zasadnutí 31. mája 1871.³³ Dôvody bolo hlavnou úlohou uviesť spolok do povedomia verejnosti a najmä získať finančné prostriedky potrebné k začatiu činnosti.

Podmienky prípadného rozpustenia spolku v tom zmysle, že *„jestli výbor alebo žiadosť s podpisom 50 členov nutné rozídenie sa spolku odôvodňuje, zvolá predseda mimoriadne valné zhromaždenie a upovedomí o tom každého jednotlivého člena zvláštnym pozvacím lístkom. Rozídenie sa rieši len väčšina hlasov dvoch tretín všetkých členov, v ktorom páde obráti sa všetok majetok spolku na nejaký národný účel valným zhromaždením hneď ustanoviť sa majúci“* určoval § 9.³⁴ Uvedené ustanovenie spolok Živena nikdy nemusel riešiť.

Napriek tomu, že sa členom spolku Živena do roku 1918 nepodarilo založiť školu a spolok v priebehu prvých takmer päťdesiatich rokov činnosti prechádzal aj obdobiami stagnácie, ktoré nasledovali najmä po opakovanom zamietnutí žiadosti o vytvorenie školy pre dievčatá, spolku sa v tomto období podarilo rozvinúť činnosť najmä v oblasti múzejníctva – zbieranie slovenských krojov, od roku 1895 úzkou spoluprácou s Muzeálnou slovenskou spoločnosťou, ďalej v oblasti vydavateľskej, spoločensko-kultúrnej a sociálnej. Vzdelávací cieľ bol realizovaný prostredníctvom spolupráce s českými predstaviteľmi národného života, napríklad s Rudolfom Pokorným, Adolfom Heydukom, Ženským klubom českým, Ústredným spolkom českých žien a inými.

Záver

Spolok Živena bol celoslovenskou organizáciou združujúcou slovenské ženy za účelom ich vzdelávania a zapojenia do národného diania a slovenských národných aktivít. Jeho hlavný iniciátor Ambro Pietor bol zároveň autorom návrhu stanov spolku.

³² VOTRUBOVÁ, Štefana: *Živena jej osudy a práca*. Turčiansky Sv. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1931, s. 20.

³³ SNA v Bratislave. Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Ústredie Živeny, Úradné knihy (1869 – 1894) č. kart. 1, inv č. j. 2. Zápisnice valných zhromaždení a výboru. *Zápisnica riadneho výborového zasadnutia „Živeny“ dňa 31. mája 1871.*

³⁴ PIETOR, Ambro: Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien v Martine. *Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

Príspevok Živena, spolok slovenských žien – organizácia spolku do roku 1918 podal analýzu spolkových stanov a realizovanie ich jednotlivých bodov v praktickom živote spolku, v dobe od jeho vzniku do roku 1918. Pri uvádzaní obsahu jednotlivých bodov spolkových stanov bol použitý už spomenutý článok Ambra Pietra *Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien* uverejnený 12. júna 1869 v Pešťbudínskych vedomostiach a doplnené stanovy spolku Živena z roku 1883, ktoré sa nachádzajú v Slovenskom národnom archíve v Bratislave – Fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951. Návrh stanov bol použitý preto, lebo v Slovenskom národnom archíve v Bratislave, ani v Slovenskej národnej knižnici – Archíve literatúry a umenia v Martine sa plné znenie prvých spolkových stanov nenachádza. V Martine je v zbierke fotografií len prvá a posledná strana stanov Živeny z roku 1869, preto bolo potrebné chýbajúce informácie doplniť článkom. Ten, podobne ako fragment prvých stanov, bol porovnaný s doplnenými spolkovými stanovami z roku 1883. Pri opise praktickej realizácie spolkových cieľov bola osobitná pozornosť venovaná realizácii finančných záležitostí spolku, a to na základe informácií zo spolkových zápisníc, účtov, správ pokladnice, priložených pri zápisniciach, ktoré sa nachádzajú v Slovenskom národnom archíve v Bratislave a účtovná korešpondencia, záznamy o platení členských príspevkov, prihláškach a daroch, nachádzajúce sa tiež v archíve v Bratislave.

Zámerom príspevku bolo priblížiť obsah spolkových stanov a ich praktické uplatnenie v spolkovom živote v období od vzniku Živeny do roku 1918.

Použitá literatúra:

BRTÁŇ, Rudo: *Živena. Vznik ženského spolku (fragmenty)*. Zost. Anna Ondrejková.

Liptovský Mikuláš : Okresná knižnica G. Fejérpataky-Belopotockého, 1992. 13 s. ISBN 80-900398-0-4.

ĎURIŠKA, Zdenko: *Funkcionárky Živeny*. In: *Zborník z osláv 125. výročia Živeny, spolku slovenských žien v Martine*. Zost. Viera Sedláková. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1995, s. 57-67. ISBN 80-967287-0-9.

Oznámenie. *Národné noviny*, 45, 1914, č. 87, s. 1.

Pamätnica Živeny. Zost. Viera Mikulášová-Škrídlková. Martin : Neografia, 1996. 93 s. ISBN 80-85186-96-9.

PIETOR, Ambro: *Spolok slovenských žien. Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 44, s. 2.

PIETOR, Ambro: *Návrh stanov „Živeny“, spolku slovenských žien. Pešťbudínske vedomosti*, 9, 1869, č. 47, s. 2.

PIETOR, Ambróz V.: Zápisnica druhého valného shromaždenia „Živeny“, odbývaného v budove ev. gymnasia Turč. Sv. Martinského dňa 2. augusta 1871. *Orol. Časopis pre zábavu a poučenie*, 1, 1871, č. 8, s. 252-253.

TKADLEČKOVÁ-VANTUCHOVÁ, Jarmila: *Živena – spolok slovenských žien*. Bratislava : Epoque, 1969. 212 s.

VOTRUBOVÁ, Štefana: *Živena jej osudy a práca*. Turčiansky Sv. Martin : Živena, spolok slovenských žien, 1931, s. 7-62.

Slovenský národný archív v Bratislave, fond Živena, spolok slovenských žien 1870 – 1951.

Slovenská národná knižnica v Martine – Archív literatúry a umenia, fond Živena.